

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Rytterskolen

Medlemsblad for

KARLEBO LOKALHISTORISKE FORENING

www.lokalhistoriske-forening.dk
10. årgang nr. 3 - Efterår 2016

Karlebo Lokalhistoriske Forenings medlemsblad, 'Rytterskolen' udkommer 4 gange årligt og udsendes til bl.a. foreningens medlemmer.
www.lokalhistoriske-forening.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

Formanden har ordet	s. 3
Brønsholmsdals historie—kort fortalt	s. 4
Brønsholmsdal. Fattigforsørgelses- og Arbejdsanstaltens første inspektører	s. 8
J.F. Johansens første halvårsberetning	s. 17
Så smukt kan det gøres	s. 21
Kommende arrangementer	s. 23
Rytterskolens historie	s. 24

Forsidebilledet:

Brønsholmsdal set fra sydvest. 1993.

Øverst 'Gule Bygning' som Karlebo Kommunes rådhus med tilbygninger.

Alderdomshjemmet i 'Røde Bygning' er blevet plejecenter og har fået tilføjet en del bygninger, tegnet af arkitekt Sten Zinck, og de rummer bl.a. beskyttede boliger.

Sammenlign med fotoet s. 7

Tak til fotografen: Stephen Catchpole.

FredensborgArkiverne

Redaktør: Flemming Jappsen – Holtebakken 49 -2990 Nivå

Tlf.: 5124 5338 – fl.jappsen@mail.tele.dk

Layout/grafik: Jens Erik. Christiansen – Åtoften 131, 2990 Nivå

Tlf.: 4914 0397 – jensec2990@gmail.com

Tryk: 550 eksemplarer, ISSN:1904-853X

Deadline for næste udgave af medlemsbladet er 15. 11. 2016.

Materiale til redaktøren modtages gerne elektronisk.

Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktøren.

Formanden har ordet

At se tilbage – og at se fremad

Man kan vel godt sige ”at se tilbage” var det, vi gjorde den 17 juni i år, da vi på festlig vis fejrede foreningens og museets 40-årige historie. Og heldigvis var der mange af jer, der i sin tid var med i forening og bestyrelse fra begyndelsen, som kunne deltage. Mens andre var ramt af naturens ubønhørlige lov og ikke er mere.

For os senere ”tilløbere” var det en god oplevelse, både at møde jer, men også gennem særudgaven af dette blad at kunne læse de forskellige formænds beretninger om den enestående lokalhistoriske udvikling, der er sket i årene siden starten i 1976.

På en måde var det ren nostalgi, men til gengæld en lærerig nostalgi for os, der i dag har ansvaret for forening og museum. For med dette 40 års jubilæum kan vi i høj grad også se fremad, med værdifuld inspiration fra jer, der gennem årene havde ansvaret og forvaltede det på så fornem vis.

En forening, der både har fostret et museum, et lokalhistorisk arkiv, og - nåh ja - en lokalhistorisk forening, finder man ikke mange steder magen til.

Vi i bestyrelsen føler det som et privilegium at kunne være med til at tage hul på de næste 40 år. Vore ”lokalhistoriske sko er kridtet”, og vi glæder os til fortsat at se jer i både forening og på museum.

Hermed ønskes I et godt efterår!
Med venlig lokalhistoriske hilsen
Niels Storgaard Simonsen

Brønsholmsdals historie

- kort fortalt.

af Jens Erik Christiansen

1799: Ved udskiftningen af jorderne i landsbyen Brønsholm får gård nr. 3 ved lodtrækning tildelt den såkaldte 'indelukkelod' sydøst for byen. Men ejeren vil ikke udflytte sin gård, og i stedet sælger han jorden, i alt 120 tdr. land, til klædefabrikant Johan Conrad Scheidtmann fra København.

1799 – 1818: Scheidtmanns virksomhed er i København fordelt på flere adresser, og nu ønsker han den samlet på et sted. Når valget falder på 'indelukkelodden' har det været helt afgørende, at Donse Å løber gennem den. Åen kunne opstemmes, og vandkraften udnyttedes til at trække maskinerne.

Opstemningen af åen og et omfattende byggeri tager nu sin begyndelse. Først opføres tværs over åen 'Gule Bygning' til spindemaskiner m.m., et hus med to boliger samt bygninger til stalde, lo og lade. Få år efter bygges 'Røde Bygning' (indrettet til væveri og farveri) og en bolig til fabrikøren. Desuden flere bygninger til forskellige formål, bl.a. en til arbejderboliger

(kaldet 'Gule Længe'). Scheidtmann kalder sin virksomhed 'De Brønsholmsdalske Fabrikker', der ret hurtigt bliver forkortet til 'Brønsholmsdal'.

Virksomheden modtager store statstilskud, og i 1810 overtages den af staten. Efter krigen mod England 1807-14 falder produktionen kraftigt, og i 1818 bliver det besluttet at lukke fabrikken.

1818 – 1865: Gennem denne periode står de fleste bygninger helt eller delvis ubenyttede hen. I 1823 bliver fabrikørboligen, kaldet Egedal, solgt sammen med en del jord, og endelig lykkes det staten i 1843 at få solgt resten. Flere forsøg på at udnytte bygningerne bliver gjort, men intet lykkes.

1865: I 1862 havde Hørsholm Distrikts 4 kommuner, Birkerød, Blovstrød, Hørsholm og Karlebo nedsat et udvalg, med det formål at oprette en fælles fattigforsørgelses- og arbejdsanstalt. Man havde indset, at den hidtidige ordning med at syge, invalide og gamle gik på om-

gang mellem bønderne, og at forældreløse og vanartede børn blev udliciteret til lavest mulig omkostning for kommunen, måtte ændres. Desuden var det håbet, at man kunne få styr på distriktets tiggere og arbejdsmodvillige.

I 1865 får man rejst den fornødne kapital, og man køber i fællesskab Brønsholmsdal, som man finder velegnet til formålet. En hel del jord var efterhånden solgt fra, og der hører nu 47 tdr. til ejendommen.

I første omgang tages kun 'Røde Bygning' i brug til lemmerne og inspektørbolig.

1869/70: 'Gule Bygning' indrettes til 'mandfolkeafdeling'. Derved kan børnenes soverum flyttes fra

loftsetagen til 1. etage i 'Røde Bygning'. Her bliver der samtidig indrettet en skolestue.

1872: De tidligere arbejderboliger i 'Gule Længe' indrettes til 'sindssyge- og idiotanstalt'. Nedlægges 1894.

o. 1890: Børneafdelingen nedlægges.

1899: Fattigforsørgelses- og arbejdsanstalten nedlægges. Tilbage skal kun blive gamle, svage og eventuelt børn.

1907: En del af 'Gule Bygning' omdannes til alderdomshjem.

1937: Hele Brønsholmsdal indret-

Udsnit af foregående kort. **1:** 'Gule Bygning'. **2:** 'Røde Bygning'. **3:** 'Gule Længe' **4:** 'Egedal' med park og have.

tes til alderdomshjem for de 4 kommuner. Desuden kan Farum, Lille-rød og Lyng-Uggeløse kommuner, med hvem der oprettes overenskomst, indlægge aldersrentenydere her.

1948: Ejerfællesskabet mellem de 4 kommuner ophæves, og Karlebo Kommune overtager Brønsholmsdal for 200.000 kr. De 3 andre kommuner kan dog benytte alderdomshjemmet frem til 1954.

1954: 'Gule Bygning' udlejes frem til 1964 til privat sygehjem, kaldet 'Elisabethsminde'.

1965: Karlebo Kommunes admini-

stration flytter ind i 'Gule Bygning', og den fungerer som rådhus frem til 1996, hvor det nuværende tages i brug. Bygningen indrettes efterfølgende til ejerboliger.

2009: Et nyt pleje- og aktivitetscenter, Egelunden, i Kokkedal indvies, og 'Røde Bygning', der siden 1937 har tjent som kommunens alderdomshjem og senere som en del af et pleje- og aktivitetscenter, forlades og sælges til boligformål.

Oplysningerne er hovedsagelig hentet i A.H. Brandt: *Brønsholmsdals Historie*. Udgivet af Karlebo Kommune i 1965.

Brønsholmsdal set fra vest. o. 1938.

Øverst 'Gule Bygning'. Avlsbygningerne i forbindelse med 'Røde Bygning' blev senere revet ned.

FredensborgArkiverne.

BRØNSHOLMSDAL

Fattigforsørgelses- og Arbeidsanstaltens første inspektører:

Løjtnant A. Christensen 1865-1866

**Dampkøkken-entreprenør J.F. Johansen
1866-1878**

Af Kirsten Norn

I anledning af 150-året for J.F. Johansens tiltræden til inspektørstillingen på Brønsholmsdal bringes her nogle glimt fra de to første inspektørers virke.

Løjtnant A. Christensen udnævntes til inspektør på Brønsholmsdal den 15. juli 1865. Han kom fra en stilling som overvagtimester og overpolitibetjent i Slesvig. Inden Christensen blev alvorligt syg i januar 1866, nåede han at engagere en arkitekt til at omdanne den tidligere klædefabriks "Røde Bygning" til et hjem for fattiglemmer. Et centralvarmeanlæg var bestilt hos Burmeister & Wain og et køkken til forsyning af 100 personer var under forberedelse. De første lemmer var indlagt og tiltrængte forbedringer påbegyndt. Den 7.

marts 1866 døde den 46-årige inspektør A. Christensen.

Johan Frederik Johansen tiltrådte inspektørstillingen på Brønsholmsdal kun ti dage senere den 17. marts. Lønnen var 300 rd. årligt for inspektørparret samt fri kost og logi. Brønsholmsdals bygninger og jorder på 47 tdr. land henlå i en miserabel stand efter at have været ubenyttet i en meget lang årrække. Arkitekten, som inspektør Christensen havde engageret, var løbet fra projektet og en ny var antaget, da den 38-årige J.F. Johansen tog fat på det, der blev hans egentlige livsgerning.

J.F. Johansens baggrund var en forvalterstilling ved det aktiefinancierede "Kjøbenhavns offentlige Dampkøkken", hvor

Brønsholmsdals 'Røde Bygning'. 1989.
Tak til fotografen: Martin Engelsmann.

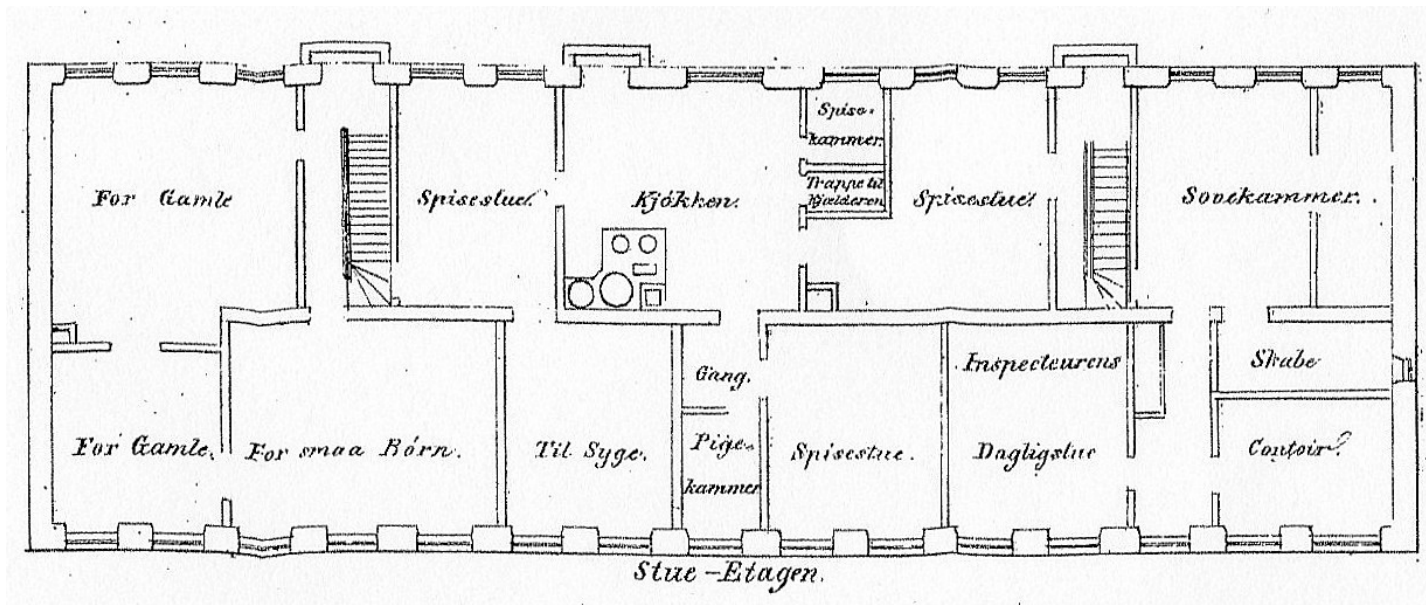
FredensborgArkiverne.

han i årene 1856-1858 bestyrede en daglig produktion af 1.500 portioner middagsmad kogt ved damp. Ved at lede damp ind i bunden af kogekekar kunne man koge i flere, store kogekekar på samme tid og fremstille mange portioner til en uhørt billig pris. Dampkøkkener bredte sig som en løbeild i Skandinavien pga. store prisstigninger på basale levnedsmidler. I denne vækst var forvalter J.F. Johansen en central person. I årene 1858-1866 ejede han to dampkøkkener i København.

I "Kjøbenhavns offentlige Dampkjøkken" oplærte han et

personale på 20 personer og vejledte besøgende fra ind- og udland. Han var også kendt for sin interesse for ernæringens betydning, ligesom han var en respekteret mand i borgerlige og filantropiske kredse. Efter 6-7 år lukkedes de fleste dampkøkkener i første halvdel af 1860'ne, uvist af hvilken grund. Restauratør J.F. Johansen måtte se sig om efter en ny levevej, han blev kommunal embedsmand.

Fattigforsørgelses- og Arbejdsanstalten Brønsholmsdal blev oprettet efter nye principper. Det betød bl.a. adskillelse

Indretningen af 'Røde Bygning's stueetage i 1865.

Til højre inspektørens store lejlighed. Midt i bygningen køkkenet med mændenes spisestue til venstre og kvindernes til højre. Desuden var der her indrettet værelser til gamle, småbørn og syge.

FredensborgArkiverne

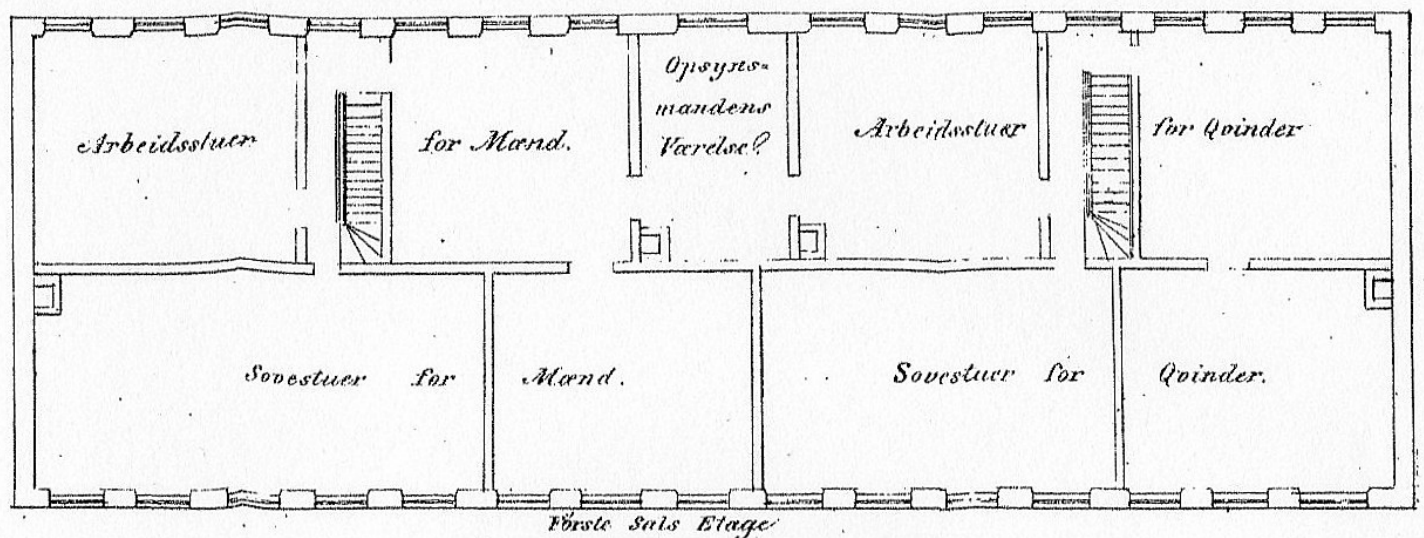
mellem syge og raske, børn og voksne lemmer. På Sjælland opførtes den første anstalt i Tikøb i 1861. Den blev model for anstalten Brønsholmsdal, som Hørsholm distrikt gennem et par år havde arbejdet på at oprette. De fire Hørsholmske sognekommuner: Birkerød, Hørsholm, Karlebo og Bløvstrød gik sammen om den ny anstalt med kammerråd, sognerådsformand C. Christensen, Hørsholm som initiativtager og dermed formand for Directionen, som herefter kaldes bestyrelsen.

Lemmerne blev afleveret af deres sognekommune som de

gik og stod. De færreste ejede andet end usle gangklæder. De skulle modtages med venlighed på anstalten. Brønsholmsdal var en fattigforsørgelses- og en arbejdsanstalt. Hvad mon det betød? Når man, dvs. mændene, var vant til at drikke brændevin, hvad så her på stedet? De så stakittet rundt om gårdspladsen.....

Det første hold lemmer på 68 personer var i alderen fra 6 uger til 88 år, heraf 14 gamle over 70 år. Af lemmerne var 2/3 hankøn. 29 var børn og unge under 18 år.

De mange børn og unge skyldtes bestyrelsens priorite-

Indretningen af 1. etage i 1865.

Man har bestræbt sig på at holde kønnene adskilt med mændenes soverum og arbejdsstuer til venstre og kvindernes ditto til højre. I midten værelse til en opsynsmand.

Drengene og pigerne havde soverum i tagetagen indtil 1869/70, hvor mændene blev flyttet til 'Gule Bygning'.

FredensborgArkiverne..

ring: Børn fra slette og dårlige hjem skulle vokse op under ordnede forhold, så de kunne blive gode, selvforsørgende samfundsborgere. Forældrene i de dårlige hjem holdt børnene fra skole og opmuntrede dem til tiggeri. Det kunne sognerådene ikke tolerere. Citat: "*De forsømte ingen Lejlighed til at udrive Børnene fra disse Familier*", skriver J.F. Johansen i 10-års beretningen fra 1876. Når børnene var indskrevet på anstalten kunne forældrene ikke blande sig i deres opdragelse eller undervisning. Inspektøren havde ansvaret for opdragelsen og var børnenes værge til

det fyldte 18. år.

Børnene fik i 1869 deres selvstændige afdeling på 1.ste sal med skolestue og egen indgang i "Røde Bygning". Efter skoletid skulle de være ude så meget som muligt. En plejemor og senere en lærerinde var hos dem.

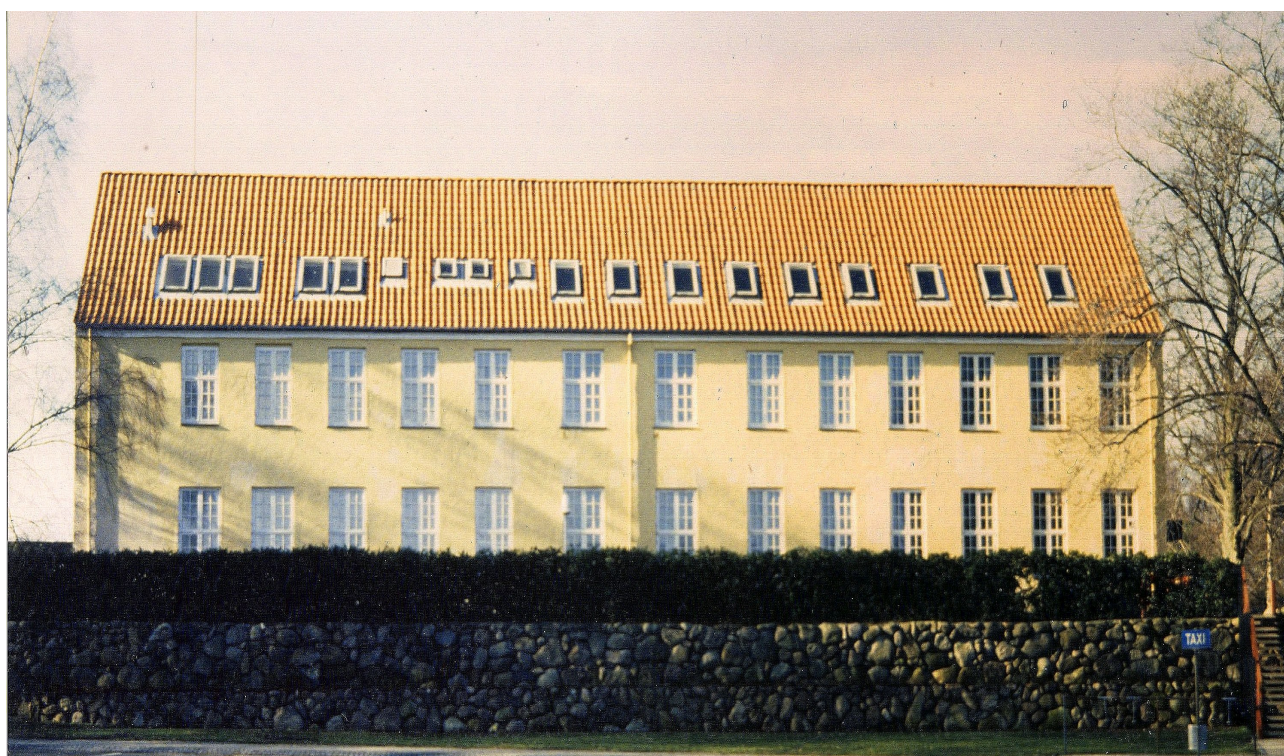
Arbejdsduelige var der flere af på det første hold lemmer. Inspektør Johansen vurderede 37 af de 68 lemmer, til at kunne udføre arbejde fra lettere havearbejde over stald- og køkkentjeneste til udgravning af en stor roe- og frugtkælder samt sløjf-

ning af en dæmning. At der var så mange arbejdsduelige skyldtes, at sognekommunerne i begyndelsen sendte en del vagabonder og løsgængere. Efterhånden fandt mændene ud af, at de arbejdede meget, men kun fik nogle få skillinger til eget brug. Lidt efter lidt forlod de anstalten, der så fik plads til dem den egentlig var bestemt for: fattige, gamle, syge, krøblinge og handicappede.

Som det fremgår af den første halvårsberetning fra 1. april til 30. september 1866, var der rigeligt at tage fat på. Et par af mændene viste sig at være gode håndværkere. Meget inventar

blev repareret, men der manglede alt for ofte det værktøj, de skulle bruge. Der blev arbejdet fra tidlig morgen til sen aften med diverse spisepauser og udgangsdag hver anden søndag. Stort set var der et godt forhold mellem lemmerne og inspektørparret, som skulle behandles med respekt ifølge husordenen. Den blev udleveret til hver enkelt og gennemgået med dem.

Dorthea Johansen, J.F. Johansens hustru, styrede systue, køkken og mejeri. Foruden oplæring af de kvindelige lemmer i huslige færdigheder, måtte hun sy de beklædningsgenstande, der

'Gule Bygning' som blev indrettet til 'mandfolkeafdeling' i 1869/70. Her som Karlebo Kommunes rådhus. 1989.

Tak til fotografen.: Martin Engelsmann.

FredensborgArkiverne.

er nævnt i halvårsberetningen i dette nr. samt tilskære 100 stk. undertøj. At ansætte sypiger var ikke muligt pga. store udgifter i begyndelsen. En skrædder blev dog ansat i 5 uger, for at lemmerne hurtigst muligt kunne få ordentligt tøj på kroppen. I det første halve år leverede Dorteia Johansens gryder 10.000 dagsforplejninger. Fru Johansens 60-årige mor fulgte med til Brønsholmsdal. Hun var en rutineret kogerske fra det ene af svi-gersønnens to københavnske dampkøkkener.

Opdragelsen af børnene. Inspektør Johansen havde daglig kontakt med børnene. Om morgenen gik de straks til deres forskellige småpligter som også skulle passes dagen igennem. Herefter vaskede de sig og redte håret. Turen gik så ind på kontoret, hvor de sagde God Morgen til inspektøren. Efter morgenmaden var det tid til skole, gymnastik, leg og lektielæsning som også hørte til inspektørens ansvar. Om aftenen gik turen ligeledes forbi kontoret for at sige God Nat til Johansen, som ofte fik sig en snak med den enkelte. Det var ved den lejlighed, han såede de frø, der skulle spire til

et godt voksenliv. Børnene og deres fremtid var hans hjertesag.

Nogle af mændene havde svært ved at finde sig tilrette. I slutningen af august 1866 var der slagsmål mellem to lemmer på sovesalen efter en frisøndag med indtag af snaps. Johansen fik skilt slagsbrødrene ad og den ene lagt ind på sygestuen, da han blødte fra et sår på halsen. Roen på sovesalen blev genoprettet, og inspektørens aftenrunde kunne fortsættes. Støj fra sovesalen fik ham dog til at løbe op ad trappen, i sidste øjeblik viste det sig. En af mændene havde forsøgt at hænge sig og var netop skåret ned af et af lemmerne. Johansen reagerede instinktivt. Citat: *"Jeg røstede ham til jeg fandt ud af, at han ikke var helt død og holdt en Flaske Salmiakspiritus under Næsen paa ham"*, beretter han til sin bestyrelse. Manden blev bragt til ro og faldt i søvn overvåget af et par af de stærkeste lemmer. Da han kom til sig selv, blev han totalt ustyrlig og stak af. Lemmerne prøvede at finde ham, men det kunne de ikke. Den nat blev det kun til to timers søvn for inspektøren.

Anstalten skulle drives vi-

dere. Skrivelser og regnskaber kopieres, lemmernes til- og afgang registreres. Indkøb, salg og kostforbrug blev omhyggeligt bogført. Korrespondance med myndighederne, bestyrelsen og de fire sognekommuner. Skatteydere skulle beroliges pga. de store udgifter der var i begyndelsen. Beretninger skulle skrives. Opgaverne var overvældende – visionerne måtte vente. Anstaltens vedtægt, husorden og inspektørens instruks findes i J.F. Johansens 10-årsberetning fra 1876.

Julen 1866 nærmede sig og helligdagene skulle fejres som i et hjem. Brønsholmsdals venner sendte godter og bidrag. For de modtagne 30 rd. fik lemmerne juletræ, flæskesteg og risengrød, kager og rosiner. Alle fik en nyttig gave. Til børnene og de unge var der f.eks. malebøger, farver, lotterispil, terningspil, tinsoldater, et lommespejl og en rangle. Et lille overskud blev brugt til 2-skillings wienerbrød til morgenkaffen 1.nytårsdag, som også var en fridag.

Brønsholmsdals produkter var efterspurgt. Johansen søgte bestyrelsen om at måtte anskaffe

en maskine, der kunne spinde tynde, snoede reb af halm [hyssing], som brugtes af bønderne i høsttiden. Han måtte snart anmode om yderligere to maskiner. Den første var slidt op og fabrikken i Roskilde kunne ikke klare efterspørgslen af de tynde halmreb. Maskinerne blev købt hos en gårdmand i Vendsyssel, da det lokale tilbud var for dyrt. Det blev nødvendigt i perioder at ansætte en rebslager.

Vækst og vand-mejeri.

Lemmernes antal voksede støt over årene. I 1875 var 124 indlagt på anstalten, som nu gav overskud. Personalet var udvidet med seks funktionærer. En læge, en præst og en lærer var fra begyndelsen tilknyttet anstalten mod et årligt honorar. Både hus-

Extrafint Smør i 2 Pds.
Krukker i adkommer hver Tirsdag og Fredag fra Brønsholmsdals pr. Hørsholm. Pris 1 Kr. 30 Øre pr. Pd. Sofus Jensen, Tordenskjoldsgade 24.

Smørannonce i 'Kjøbenhavns Adressecomptoirs Efterretninger 7. august 1877.

Sofus Jensen på Gammelholm var en af Københavns fine urtekræmmere. Smørret i krukke fra Brønsholmsdals vandmejeri er 20 øre dyrere pr. pund end forretningens øvrige smør.

dyrholdet og arealet til dyrkning var forøget. Intet område lå stille hen. Antallet af heste fordobledes fra 2 til 4, køernes antal steg fra 5 til 16, svinebestanden voksede mest: fra 3 til 21 i løbet af de første 10 år. Med den større besætning af køer blev det aktuelt med en mere rationel mejeridrift. Indførelsen af vand-mejeri i Danmark i begyndelsen af 1870'ne betød en hurtigere adskillelse af fløden fra mælken ved hjælp af afkøling med grundvand, der havde en stabil temperatur. Den ny metode gav bedre smør og en øget produktion. Moderne drift med vandmejeri begyndte på Brønsholmsdal i 1876.

Foreningen Hjemmet. I 1870'ne opstod en del foreninger ved navn "Hjemmet". En sådan blev oprettet af inspektør Johansen i efteråret 1875. Formålet var at knytte et nært forhold mellem anstalten, dens forstanderpar og de unge, efter de var trådt ud i arbejdslivet. De fleste unge meldte sig ind og mødtes en gang om måneden. Foreningen havde tre opgaver. 1: At etablere en hjælpekasse af det årlige kontingent på 2 kr., 2: At opbygge et bibliotek med bøger til kundskab

og adspredelse, 3: En gang om måneden i vintertiden at give oplysning og diskutere f.eks. arbejderne og tyendets rettigheder og pligter over for arbejdsgiver og husbond. I den første sæson var der bal i julen med dans til kl.03.

Sindssyge- og idiotanstalt.

I begyndelsen af 1870'ne ønskede Frederiksborg Amt at flytte sine sindssyge, men kunne ikke få plads til dem på statens anstalter. Brønsholmsdal måtte træde til, da stedet havde en passende bygning liggende. Der blev indrettet 15 stk. 2-personers værelser med tilhørende udeareal, separat for kvinder og mænd. En opsynsmand blev ansat til at passe de sindssyge, hvis skæbner J.F. Johansen har beskrevet. De refereres i A.H. Brandts bog "Brønsholmsdals historie".

Farvel til Brønsholmsdal.

Ved J.F. Johansens fratreden i foråret 1878 var Brønsholmsdal for længst blevet en mønsteranstalt. Byrådet i Odense sikrede sig hans ekspertise til reorganisering af byens fattigvæsen. Et travlt liv og nye fortjenester ventede J.F. Johansen.

Tak til FredensborgArkiverne, Hørsholm Lokalarkiv og LAFAK, Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune for kyndig vejledning og diskussion.

Bibliotekar Kirsten Norns interessefelt er Københavns offentlige Dampkøkken m.m. og dets udbredelse i Skandinavien.

Kilder:

Utrykte .

Brønsholmsdal. Correspondanceprotokol 1866. Nr. 35, s. 42-45 [Slagsmål på sovesalen]. Nr.49, s. 51-54. [Halvårsberetning 1.4.1866 – 30.9.1866]. Fredensborg Arkiverne.

Brønsholmsdal Correspondanceprotokol 1867. Nr.116, s. 75-77 [Om begyndervanskelighederne]. Fredensborg Arkiverne.

Folketællingen 1870. Karlebo sogn.

Regnskab over de rige Gaver... [Julen 1866]. LAFAK, Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune. Blovstrød Kommunearkiv, 42-8/1.

Regnskab over lemmerne fra

Blovstrød sogn 15 juli 1865 – 31.marts 1866. LAFAK, Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune. Blovstrød Kommunearkiv, 42-8/1.

Trykte.:

Beretning om Fattigforsørgelses-Opdragelses- og Arbeidsanstalten med underliggende Sindssygeanstalt paa Brønsholmsdal for Hørsholm District. Udgiven til Underretning for Districtets Skatteydere ved J.F. Johansen, Anstaltens Inspektør. 1876.

Brandt, A.H.: Brønsholmsdals historie. 1965. Udgivet af Karlebo Kommune i anledning af 100-året for Brønsholmsdals oprettelse. [Side 61-64: De sindssyges skæbner].

Christensen, C.: Beretning om Oprettelsen af Fattigforsørgelses- og Arbeidsanstalten paa Brønsholmsdal for Hørsholm District. Kbh, 1865.

Nationaltidende, 01-03-1944, side 9-10. A. Valentiner: 75 år siden det første vandmejeri blev opført.

Norn, Kirsten: Københavns offentlige Dampkøkken - Dampkøkkenet i Lille Regnegade 1855-1865, side 55-86, i: Historiske meddelelser om København 2012.

J.F. Johansens første halvårsberetning

Den 1. oktober 1866 fremsendte inspektør Johansen nedenstående indberetning til anstaltens bestyrelse om, hvad der var sket siden 1. april samme år, hvilket er næsten sammenfaldende med Johansens første halve års ansættelse. Indberetningen giver et glimrende indtryk af forholdene og aktiviteterne på Brønsholmsdal. Der har været meget at se til for forstanderparret.

En del ord og forkortelser, der skønnes ubekendte for især yngre læsere, er forklaret i teksten.

Beretningen har ikke tidligere været offentliggjort.

”1. Octbr. 1866.

Idet jeg herved har den Ære at fremsende Regnskabet for Tidsrummet fra 1. April til 30. September 1866, tillader jeg mig i al Korthed at indberette Nedenstaaende, Anstalten betræffende i det ovennævnte Tidsrum.

Den 31. Marts var Lemmean-tallet paa Anstalten 25 Personer. Anstalten har siden til Dato havt en Tilgang af 59 Personer og en Afgang af 16 Personer, hvorefter der den 30. September var 68 Lemmer, der have været paa Anstalten i 9795 Dage; af disse have 37 Lemmer været henregnede til arbejdsdygtige 4427 Dage, Resten have været Krøblinge, syge og sengeliggende samt Børn.

Lemmernes Alder ere: over 80 Aar 3, over 70 Aar 11, imellem 50

og 70 Aar 10, imellem 30 og 50 Aar 9, imellem 18 og 30 Aar 6, imellem 10 og 18 Aar 5, og under 10 Aar 24, af disse ere 44 af Handkønnet og 24 af Kvindekønnet. Det ældste Lem er fyldt 88 Aar, det yngste Lem er 6 Uger.

De væsentligste Arbejder der ere udførte her paa Anstalten, ere Behandlingen af Eiendommens Jorder, dels ved Grøftgravning, Draining, Rydning af Krat og Buske, Steenpilling, Lugning, Ruskning, Bryden og Skjætten af Hør, den hele Indhøstning er udelukkende skeet ved Hjælp af Lemmerne, en stor Dæmning er sløifet, hvorved er indvunden c. 6 Skp. [1 skæppe = ca. 690 m²] Land, en Roe- og Frugtkjælder 19 Alen lang og 10 Alen bred er gravet og bygget ved hjælp af Lemmerne og Anstaltens Materiel, circa 6 Favne Steenskjærver er slagne; 1 Gumpe-

kasse [= *gumpekærre: tohjulet køretøj, især brugt til transport af jord, møg o.lign.*], 1 Kartoffelharpe og Gruusharpe, 4 Spande, 2 Meelbøtter, et Kar samt endel andet smaat Bødker og Hjulmagerarbeide er forfærdiget, ligesom alt Træinventarium er deels istandsat og deels vedligeholdt, der er vævet og flettet 70 Maatter af Siv, som er indbjerget paa Anstaltens Jorder, ligeledes er syet 34 Skjorter, 17 Særke, 35 Par Lærredsbuxer, 14 Lærreds-

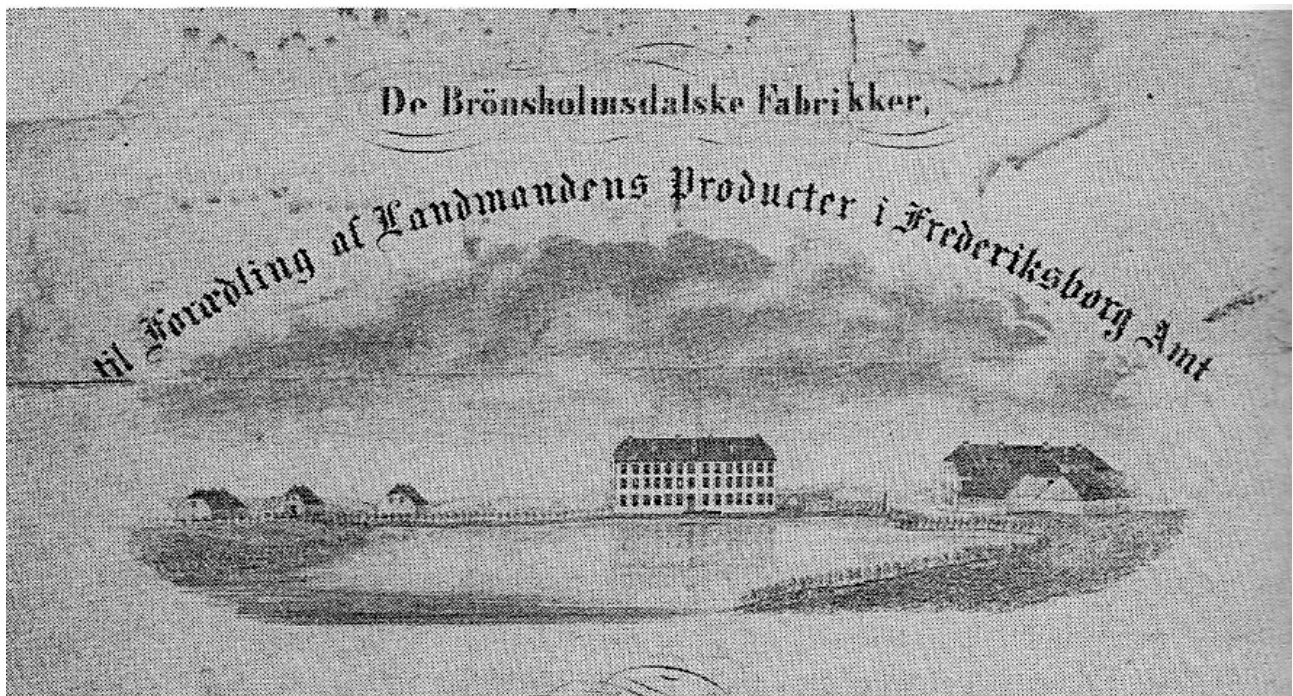
bluser, 11 Kjoler, 7 Uldklokker [*underkjole, -skørt af uld*] og 15 Forklæder; der er spundet 30 P. [*1 pund = ca. ½ kg.*] Uld og deraf strukken 50 Par Strømper, 3 Par Strømpefødder og 3 Par Seler.

For Fremmede er forfærdiget 226 Havestokke [*se foto nedenfor*], spundet 32 P. Blaar, 7¹/₄ P. Uld, strukket 4 Nattrøier, indbunden 28 Bøger, lavet 6 Papæsker, plydset 40 P. Tovværk samt Lugning og Markarbeide

Høstvogn fra Lolland. 1929. Sådanne vogne blev brugt til at køre det høstede hør og korn hjem. De åbne sidestykker på vognen kaldtes høsthaver eller kæpskinner. De lodrette stolper i en høsthave hed havestokke..

Tak til: Højreby lokalhistoriske Arkiv, Søllested.

Ældste kendte gengivelse af Brønsholmsdal set fra vest med mølledammen foran. I midten 'Gule Bygning', der i 1811 var blevet forhøjet med en etage. Denne blev fjernet igen i 1869. Bygningen til venstre for 'Gule Bygning' er 'Gule Længe'. Til højre 'Røde Bygning' med avlsbygninger. Tegningen var hoved på aktiebrevne udstedt i 1847. Dette foretagende blev heller ikke til noget.

FredensborgArkiverne

for Fremmede udført for 12 Rd. [rigsdaler], 3 Mk. [mark], 6 Sk. [skilling]

Med Hensyn til Ordenen paa Anstalten, da har denne, naar undtages det voldelige Overfald der skete paa min Person d. 30. April samt et par Søndage, hvor nogle faa af Lemmerne have været i høi Grad berusede, været god og Straffe har saagodtsom ikke været anvendte. Cachotten er bleven benyttet 3 Gange: 1 Gang til Nr. 13 Christian Jensen af Karlebo i 5 Timer, Nr. 46 Ole Jensen af Karlebo i 5 Minutter

og til Nr. 28 Carl Mathiasen af Karlebo i 3 Dage.

6 Personer have absenteret sig [*fjernet sig uden tilladelse*] fra Anstalten, heraf er Een vendt tilbage.

Lemmerne have stedse viist Lydighed og Høflighed mod mig og min Hustru og trods al den ilde Omtale som Anstalten af den simplere Befolkning her paa Egnen i Begyndelsen har været underkastet og den Indvirkning denne har havt paa Lemmerne ere disse dog Tid efter anden komne til Erkjendelse om de Go-

der der tilbydes dem her, fremfor hvad de tidligere have været vandte til.

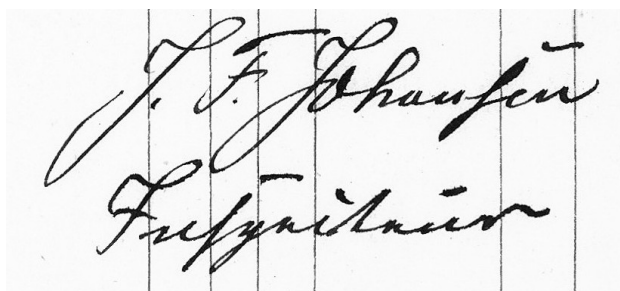
Børnene, der saavel de yngre som de ældre, saavidt som Anstaltens Localer og Arbejde tillader det, ere afsondrede fra de Ældre, have 2 Timer daglig, med Undtagelse af 4 Ugers Sommerferie, besøgt Skolen, der ledes af Skoleforstander Hass. Forinden deres Skoletid har jeg omtrent daglig gennemgaaet deres Lectier med dem, eller i alt Fald holdt dem til at læse. De større Plejebørn, der maa skiftes til at gaae tilhaande i Kjøkkenet og med anden Huusgjerning, have det meste af Sommeren under min Kones Veiledning, 2 Timer daglig maattet sye og strikke. Alle Børnene maa hver Morgen, naar de ere vaskede og redte og hver Aften inden de gaae tilsengs, møde paa Contoiret og hilse "Godmorgen" og sige "Godnat", hvor jeg da i Samtale underholder mig med dem om Dagens Begivenheder, og hvad der forøvrigt kan være dem til Nytte og Lære.

Helbredstilstanden paa Anstalten har, med Undtagelse af en Øienepidimi, der i en 6 Ugers Tid grasserede, navnlig blandt Børnene, været god; alvorlig syg har kun Een været nemlig Nr. 17 Karen Valerius, Enke af Karlebo, der har

været Døden meget nær; men nu er noget bedre.

Gudstjeneste er bleven afholdt paa Anstalten fra Begyndelsen af Juni Maaned hveranden Søndag af Hr. Provst Djørup fra Karlebo, Hr. Pastor Scheller af Bloustrød og Hr. Pastor Gad fra Hirschholm, hvilken Sidste eengang har uddelt Nadverens Sacramente til den syge Karen Valerius. - Forøvrigt er der af mig hver Søndag Morgen blevet holdt Bøn og oplæst en Prædiken svarende til Dagens Evangelium, ligesom jeg til forskjellige Tider har læst for de Syge og Sengeliggende.

Sluttelig må det være mig tilladt at aflægge min forbindtligste Tak til D'Herr Directions-Medlemmer for den Velvillie hvormed De ere komne mig i møde og maa jeg navnlig bringe Dem min Tak for de Raad og den Bistand De har ydet mig i det forløbne Halvaar, som var Begyndelse til en for mig hidtil ukjendt Virksomhed, der altid er forbunden med forskjellige Vanskeligheder, der navnlig i Begyndelsen ere værst at overvinde."

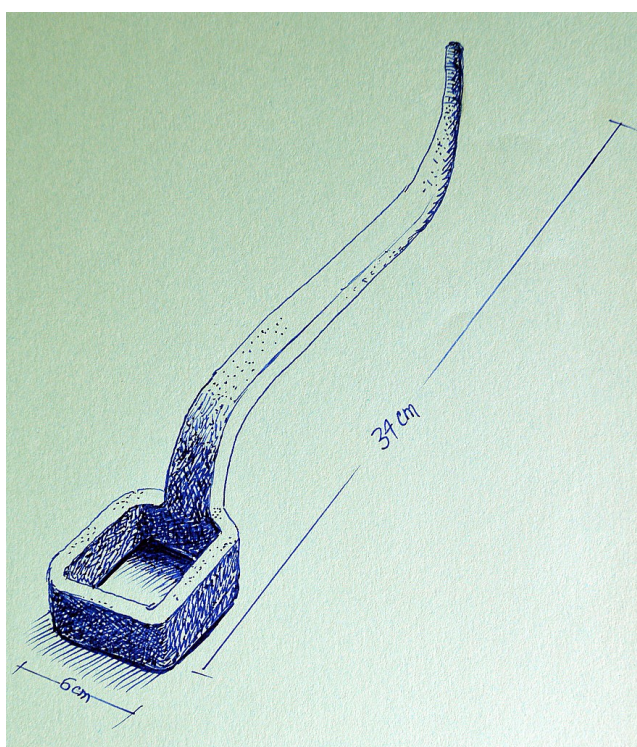
J. F. Schoupen
F. Valerius

Så smukt kan det gøres

I jubilæumsnummeret af Rytterskolen beretter Søren Hansen (formand 1989 -1999) i sine "Tanker om min formandstid" bl.a. om det omfattende registrerings arbejde man begyndte på. Heri nævnes, at "ved en del registrering skulle genstandene foreviges, og det var nemmest med en tegning. I en del år havde vi tegneren Axel Thomsen og hans kone med til registreringerne. Jeg er sikker på at ikke mange foreninger har så flotte tegninger af deres registrerede genstande".

Har derfor, ansporet af Sørenes omtale, gravet lidt i et par gamle karto-tekstskasser og fundet nogle eksempler på disse tegninger.

Flemming Jappsen

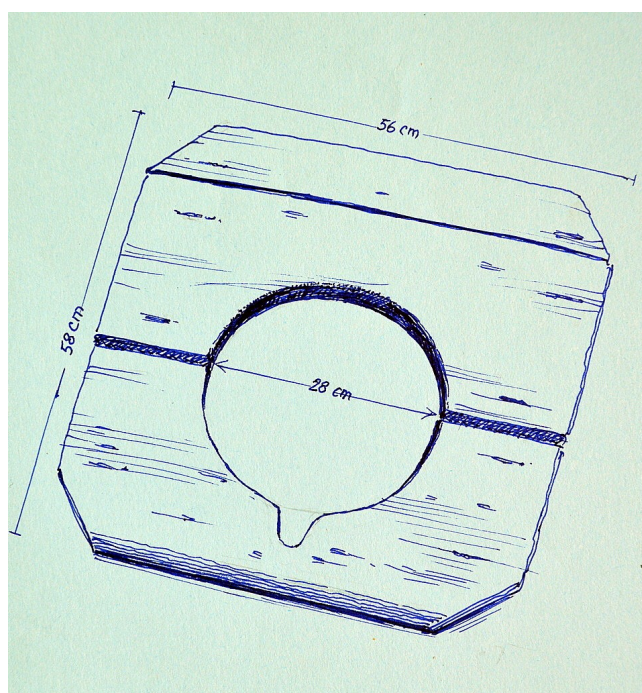

Hjulnøgle til vogn fremstillet i smedejern.

Længde 34 cm
Fastnøgle 6 x 7cm udvendig.
Afleveret i 1991 af
Steffen Christensen,
Karlebovej

Lokumsbræt.

Fremstillet af træ sømmet på lægter.
Stammer fra Abildgård, Gunderød.
Afleveret i 1996 af
Bertel Faaberg, Abildgård.

Hjulhakke

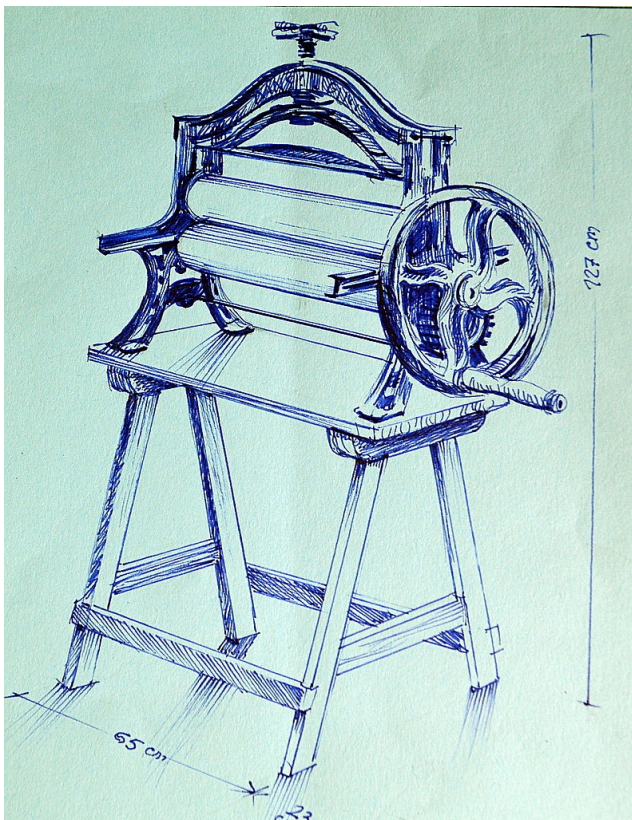
m. 2 stk. løse plovplader

Styrehåndtag af træ

Forneden støbejernsplade med diverse huller til fæstning af 2 plovjern

Hjul af støbejern

Afleveret i 1993.

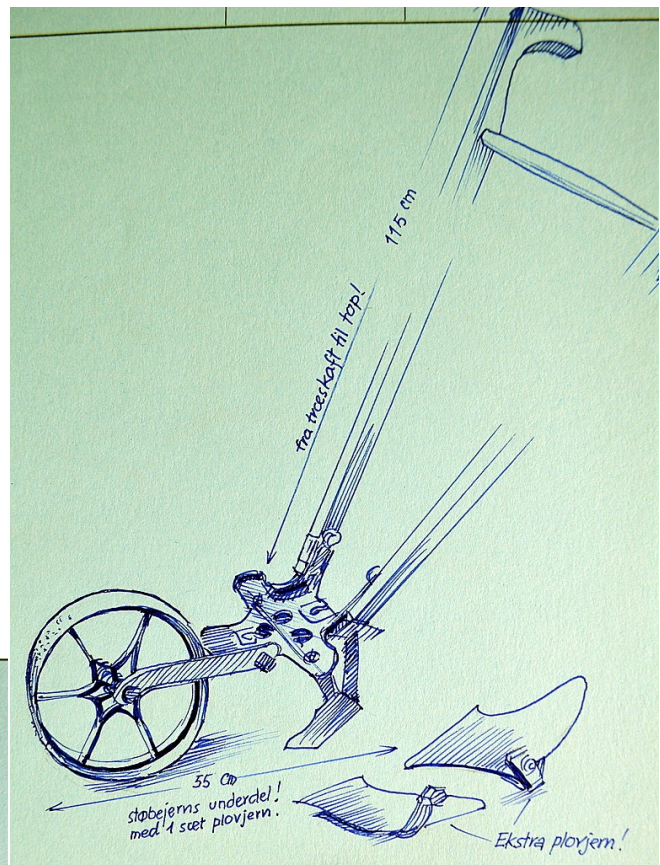

Tømrerrammesav.

Træramme med murersnor til opspænding.

Grovtakket jernklinge med jernbefæstelse.

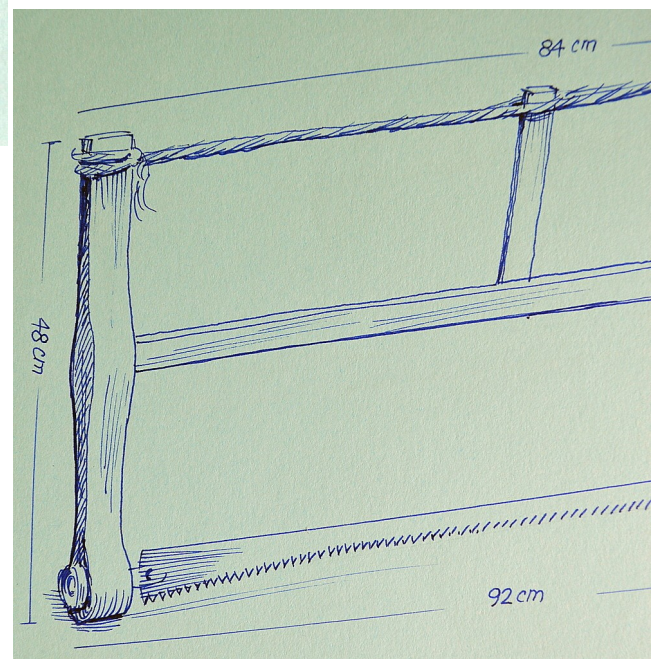
Afleveret i 1993 af Bertel Faaberg
Abildgård, Gunderød

Tøjrrulle:

Oplysninger mangler desværre.

Hvis nogen blandt bladets læsere ved, hvorfra tøjrrullen stammer, og hvem der har afleveret den, hører Fredensborg lokalhistoriske Museum gerne om det.

Kommende arrangementer

Torsdag 27. oktober kl. 19.30-21.30

Kystbanens stationer

Med baggrund i Kystbanen 120 års jubilæum i 2017 vil fhv. arkivchef i Banedanmark), Peter Heiberg, skildre banens tilblivelse og dens udvikling fra udflugts- til pendlerbane. Det bliver en beretning om mennesker, bygninger og begivenheder langs banen, med særligt fokus på den del af strækningen, som løber gennem Fredensborg Kommune.

Torsdag 24. november kl. 19.30-21.30

Donse Krudtværk

Historikeren Niels Storgaard Simonsen vil fortælle om krudtværket, der lå vest for Gunderød og blev etableret i 1704 af Dronning Louise på Hirschholm Slot. Det leverede gennem 200 år krudt til den danske hær og flåde, senere til civile jagtformål. Krudtværket var en vigtig, men også farlig arbejdsplads for mange beboere i området. Foredraget vil først og fremmest omhandle krudtværkets sociale og økonomiske betydning for området, indtil det blev lukket i 1910, hvor produktionen blev flyttet til krudtværket i Frederiksværk.

Lørdag og søndag 3. og 4. december kl. 11.00 - 16.00

Det årlige julemarked på Fredensborg Lokalhistoriske Museum

Det traditionsrige og populære julemarked afvikles også i 2016, denne gang med et endnu større antal boder.

Rytterskolens historie

Bladets navn, Rytterskolen, stammer fra den bygning, hvor Fredensborg Lokalhistoriske Museum holder til.

Bygningen har siden 1976 desuden været hjemsted for Karlebo Lokalhistoriske Forening.

Bygningen blev opført 1723 som en af 241 skoler, der alle byggedes helt ens i landets 12 såkaldte rytterdistrikter, hvor der skulle oprettes et antal ryttereskadroner.

Derfor kaldes de ”rytterskoler”, men af datiden blev de formelt kaldt ”de kongelige skoler i rytterdistrikterne”, fordi kongen, dvs. staten, byggede skolerne.

Bygningen har således rummet den tidligere Karlebo Kommunes ældste skole og fungerede som skole i 200 år indtil 1923, hvor den overgik til boligformål.

Her holdt også det første demokratisk valgte folkestyre i Karlebos historie, sogneforstanderskabet, sit konstituerende møde, 11. januar 1842.

Bestyrelsen

Formand:

Niels Storgaard Simonsen tlf: 2341 5440 niels.storgaard@email.dk

Næstformand:

Anna-Sophie Simony Dalgaard tlf: 9884 2084 asdalgaard@mail.tele.dk

Kasserer:

Brita Gersner tlf: 4914 4289 b.gersner@gmail.com

Sekretær:

Jens Andersen tlf: 2478 1463 jens.e@andersen.mail.dk

Øvrige bestyrelsesmedlemmer:

Merete Gøtzche tlf: 4828 0555 m.go@mail.dk

Birgitte Larsen

(udpeget af Fredensb. Kom.) tlf: 2331 5396 birgitte2990@gmail.com

Peter Aarby

tlf: 4914 5281 paarby@post.tdcadsl.dk

Suppleant 1

Flemming Jappsen tlf: 5124 5338 fl.jappsen@mail.tele.dk

Suppleant 2

Henrik Teileskov tlf: 4914 3752 teileskov@post.tele.dk

